

Rozeta w zdobnictwie ludowym.

(Kwestjonariusz)

Lud nasz posiada wysoko rozwinięty zmysł piękna, który przejawia się w całej sztuce ludowej, zwłaszcza w zdobnictwie. W ornamentyce tej występują motywy trojaki: 1) motywy ze świata roślinnego, 2) motywy ze świata zwierzęcego, 3) motywy geometryczne. Te zdobnicze motywy znajdują zastosowanie przede wszystkim w sprzętach codziennego użytku, jak łyżniki, kijanki, foremki do owczego sera itd.

Lecz w wolnych chwilach od zajęć, lud nie tylko zdobi te sprzęty, które są dla niego potrzebne, ale oddaje się również jakby sztuce dla sztuki. Bo przecież wycinanki z kolorowego papieru bardzo często nie mają zastosowania praktycznego. Czasem spełniają rolę „kołtryn“, t. j. ozdób papierowych koło okien. Często jednak lud wycina z papieru i kombinuje ozdoby dla własnego zadowolenia. Podobnie ma się rzecz z pisanką czy też z kraszanką. Ale także zdobienie domostwa i różnych narzędzi gospodarczych jest jedynie wpływem poczucia piękna. Bo przecież kijanka ozdobiona spełnia taką samą funkcję praktyczną jak nieozdobiona. Czy zaś ornament miał kiedyś charakter symboliczny i ochraniał posiadacza sprzętu od złych duchów i nieszczęść jest hipotezą i trudno udowodnić, czy istotnie tak było.

Jednym z bardzo częstych motywów zdobniczych jest rozeta. Rozeta jest to motyw, którego szkieletem jest koło i wpisana w nie gwiazda mniej lub więcej ozdobna; przeważa w niej typ geometryczny, rzadziej roślinny, a zwierzęcy najmniej. Najmniej spotykamy rozetę na wyrobach z drzewa, np. na łyżnikach, kijankach, sosrębach, parzenicach i t. d., a także na wycinankach z papieru i na pisankach.

Ryc. 1.

Ryc. 2.

Ryc. 3.

Ryc. 4.

Rozeta na wyrobach z drzewa bywa trojakiemu rodzaju: 1) rozeta rysowana cyrklem (najprymitywniejsza rozeta) w postaci koła opisanego na gwiazdzie sześcioramiennej, zakreślonej promieniem tego koła (ryc. 6). Ta forma rozety występuje często na sosnówkach, drzwiach, na saniach i t. p.; 2) rozeta nakładana t. zn., że na rysowaną rozetę nakłada się takie same części z drzewa, przez co ornament uwypukla się i staje się efektywniejszym (ryc. 2); ten typ rozety spotykamy również na wyrobach z drzewa. 3) Trzeci rodzaj rozety jest bardzo piękny i wymaga dużej techniki od naszego wiejskiego artysty; jest to rozeta wyrzynana, która występuje bardzo często na parzenicach, łyżnikach, na kijankach, a czasem także na sosnówkach podhalańskich (ryc. 1, 4, 5).

Ryc. 5.

Rozeta na wycinankach pojawia się przeważnie na Kurpiach i na obszarach lubelskich. Rozetę na pisankach widzimy na całym obszarze naszej ziemi; posiada ona wtedy często typ roślinny, jak np. na pisance radomskiej (ryc. 8).

Pozatem szkielet każdej rozety jest zawsze taki sam, t. zn. że każda rozeta posiada dwie istotne sobie linje, t. j. koło i gwiazdę wpisana w to koło. Zasadniczo różnią się rozety od siebie tem, że albo posiadają kilka kół (ryc. 4 i 7), a wstęgę

Ryc. 6.

Ryc. 7.

kół zdobi ornament kreskowy lub inny, albo gwiazda jest tylko szkieletem, na którym się buduje trójkąty, listki, półkola, więcej lub mniej ozdobne. Łatwo więc zrozumieć, że rozeta jako motyw zdobniczy geometryczny daje zawsze dużo pola do

pomysłów i kombinacji, bo nie trudno łączyć odpowiednie punkty, wiedząc o tem, że z ich połączenia wypadnie zawsze obraz symetryczny, a przez to harmonijny.

Dla objaśnienia podaję 8 rycin podług Wł. Maślakowskiego: Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu (ryc. 1, 2, 3, 4, 5), Wł. Szuchewicza: Huculszczyzna (ryc. 6), Wł. Antoniewicza:

Pisanki w Polsce, Ziemia, Tom IV (1913) (ryc. 8) oraz tegoż: Wzdłuż roztocza lwowsko - tomaszowskiego, Ziemia, Tom IV (1913), (ryc.7).

Rozety 1—2 pochodzą z łyżników, trzecia z kijanki, czwarta z foremki do owczego sera, piąta z sosrębu podhalańskiego, szósta z huculskiego sosrębu. Rycina siódma daje obraz rozety z tzw. „wici“ t. j. drewnianego znaku przy pomocy którego zwolowano cech zduński na zebrań w Potyliczu, w pow. rawskim, jest więc rozetą bardzo starą. Ostatnia (ryc. 8) jest rozetą z pisanki radomskiej.

W motywie rozetowym zaznacza się więc u naszego ludu wielka różnorodność zdobnicza. Niestety brak materiałów nie pozwala na dokładniejsze ujęcie tego zagadnienia.

Dlatego zwracam się z uprzejmą prośbą do czytelników „Ludu“, zwłaszcza do nauczycielstwa, by zechciało udzielić wiadomości o tym ciekawym motywie zdobniczym. Nie przedstawia to właściwie większych trudności, bo jest to przecież jeden z najczęstszych motywów zdobniczych, łatwych do odrysowania nawet dla słabo rysujących. W odpowiedzi proszę o: 1. podanie rysunku, choćby nieudolnego, 2. dokładne określenie przedmiotu, na którym rozeta występuje, 3. zapisanie nazwy, jaką lud stosuje do tego ornamentu, 4. miejscowość, w której rozeta występuje, przyczem także odpowiedź negatywna ma również wartość.

Lwów 1927.

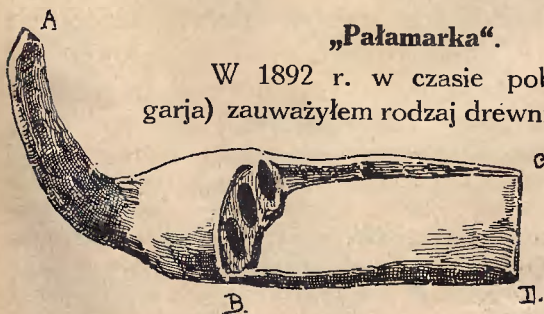
Eustachy Wasilkowski.

Ryc. 8.

„Pałamarka“.

W 1892 r. w czasie pobytu w Warnie (Bułgarja) zauważyłem rodzaj drewnianej rękawicy o otwo-

Ryc. 9. Pałamarka z Szumli. — $AB = 0,15$.
 $BC = 0,12$. $BD = 0,1$. $DC = 0,07$. $AC = 0,225$.

o-
rach na trzy palce
lewej ręki (mały,
średni i serdeczny);
rękawica ta skut-
kiem przeciwstawa-
ności wielkiego pal-
ca, służy w czasie
żniw do obejmo-

wania wielkiej ilości zboża tak, iż żniwo idzie spieszniej. Następnie na I-iej powszechnej Bułgarskiej Wystawie (1892 r.) znowu zetknąłem się z ową rękawicą w dziale etnograficznym wystawy.